

IVAN DOROVSKÝ

DOSUD NEZNÁMÉ OSUDY JIREČKOVY KORESPONDENCE

Není sporu o tom, že korespondence Konstantina Jirečka je důležitým zdrojem k poznání jak jeho povahy, tak také geneze jednotlivých jeho studií, statí a knih. Když jsem před léty psal monografii o tomto českém zakladateli balkanistiky, hodně jsem čerpal z jeho vydané i dosud nevydané epistolární pozůstalosti.¹

Jirečkovým životem a dílem se zabývám již více než tři desetiletí. Proto je téměř každý můj pobyt v Sofii spojen se studiem v archivu BAV, v němž je Jirečkova pozůstalost uložena. Bylo tomu tak také počátkem září 1995.

V neuspořádaném archivním fondu jazykovědce Stojana Romanského, jenž je ve Vědeckém archivu BAV v Sofii veden pod značkou 130 K, jsem hledal doklady o jeho spolupráci² s ruským etnografem Petrem Lavrovem a s naším Jiřím Polívkou.³ Přitom jsem objevil korespondenci s řadou jiných českých vědců, mj.

¹ D o r o v s k ý , I: *Konstantin Jireček – život a dílo*, Brno 1983.

² Stojan Marinov R o m a n s k í (nar. 24. února 1882 v Botevgradu, zem. v Sofii 26. února 1959) byl po ukončení univerzitních studií v Sofii (1905) na specializaci v Lipsku u A. Leskiena a G. Weiganda (1905–1907), kde roku 1907 získal doktorát na základě obhajoby disertace *Poučeníto na vlaškija voevoda Njagoe Besarab do sina mu Teodosij*. Od roku 1922 byl vedoucím katedry bulharské a slovanské etnografie a v letech 1934–1947 vedoucím katedry slovanské jazykovědy, dále byl ředitelem Ústavu bulharského jazyka (1947–1951). Od roku 1929 byl členem BAV.

St. Romanskí patřil k významným bulharským slavistům a k zakladatelům bulharské lexikografie. Vydal třísvalkový výkladový slovník současné spisovné bulharštiny (1955–1959). Zabýval se mj. cyrilometodějskými otázkami, bulharsko–rumunskými literárními vztahy aj. Je mj. autorem bulharsky psané studie *K pramenům bulharské romantiky u Prokopa Chocholouška* (1933) a čítkanky *České literární slovo v příkladech* (1942).

V jeho pozůstalosti jsou dopisy mnoha českých vědců, umělců a kulturních pracovníků, např. Ludvíka Kuby, Miloše Weingarta, Josefa Vejse, Jekatěрины Jadviky–Kondakovové (od roku 1922 žila spolu se svým manželem N. P. Kondakovem v emigraci v Praze), Františka Trávníčka, Oldřicha Hujera, Bohuslava Havránka aj. Nezpracovaná zůstává zatím jeho korespondence se zakladatelem brněnské literární rusistiky S. G. Vilinským, s aktivním pracovníkem na poli československo–bulharské vzájemnosti Josefem Bílým aj.

³ Ruský slavista P. A. L a v r o v spolu s českým profesorem slovanské filologie Jiřím Polívkou (1858–1933) spolupracovali se St. Romanským mj. při vydávání makedonských

také s pražským bulharistou a sorabistou Josefem Pátou. V době války, jak známo, J. Páta připravil k vydání, opatřil poznámkami a životopisným úvodem *Vzájemnou korespondenci J. Konstantina Jirečka a Hermenegilda Jirečka*. Jeho vydání se však nedočkal.⁴ V doslovu ke knize, který napsali tehdejší tajemník III. třídy ČAVU Bohuslav Havránek a prof. Antonín Frinta, Pátův nástupce na Karlově univerzitě, se píše, že Josef Páta „předložil definitivně rukopis této práce České akademii věd a umění 24. února 1942“. Dále autoři doslovu uvádějí, že Páta na přípravě této edice pracoval s přestávkami téměř pět let. J. Páta „jako zastánce národa lužickosrbského a slavista, nevyhýbající se politickým důsledkům svého oboru, byl solí v očích německým okupantům a byl také od nich popraven v Praze dne 24. června téhož roku 1942.“ Gestapo zničilo vše, co naleзло v jeho bytě. Rukopis vzájemné korespondence se zachránil díky tomu, že byl v Akademii a že jej odtud vzal k sobě tehdejší tajemník III. třídy prof. Miloslav Hýsek. Josef Páta byl nedlouho po osvobození země v roce 1945 zvolen členem ČAVU in memoriam.⁵

Jak tři svazky Jirečkovy korespondence, vydané dosud v Bulharsku⁶, tak Josefem Pátou připravena a Antonínem Frintou vydaná vzájemná korespondence K. Jirečka a jeho strýce Hermenegilda, obsahují cenné informace mj. také o tom, jak jednotlivé Jirečkovy práce vznikaly, s kým se jejich autor stýkal, od koho čerpal údaje a dokonce jaké bylo při jejich psaní odesílatelovo duševní rozpoložení. Ve *Vzájemné korespondenci Konstantina a Hermenegilda Jirečkových z let 1861 až 1910*, která obsahuje celkem 79 dopisů, je mnoho informací mj. také o Jirečkově postupu při psaní knihy o bulharských dějinách i o dalších jeho dílech.⁷ Tak např. v dopise ze 17. července 1874 K. Jireček svému strýčkovi psal, že „na své bulharské knize neúnavně pracuji, abych před odjezdem

lidových písní a pohádek zapsaných Stefanem Verkovičem. První část pod názvem *Sborník Verkoviča. I. Narodnja pesni makedonskich bolgar* vyšla 1920 v Petrohradě. Druhá část se začala sice tisknout (podobně jako první část) již v roce 1914, válečné události však zabránily jejímu vydání. Na návrh J. Polívky pak spis vydala Česká akademie věd a umění pod názvem *Lidové povídky jihomakedonské. Z rukopisů Verkovičových*, Praha 1932.

V literární pozůstalosti Jiřího Polívky v LAPNP (MČL) v Praze je mj. uloženo 95 dopisů P. A. Lavrova z let 1890–1929 (převážná část z nich však není datována) a 17 dopisů St. Romanského adresovaných J. Polívkovi. Značný počet dopisů obou korespondentů se týká přípravy k vydání sborníku makedonských lidových povídek. Na základě uvedených korespondence zpracovávám toto téma v samostatném příspěvku. Je v něm obsaženo rovněž to, co zjistil B. Ristovski, že v pozůstalosti P. A. Lavrova v Petrohradě se zachoval „větší počet“ dopisů J. Polívky z let 1925 až 1929 adresovaných P. A. Lavrovovi, z nichž lze podrobně sledovat postup prací při vydávání citovaného sborníku v Praze. Viz R i s t o v s k i, B.: *Makedonskiot narod i makedonskata nacija*, I, II, Skopje 1983, sv. II, s. 233.

⁴ *Vzájemná korespondence J. Konstantina Jirečka a Hermenegilda Jirečka*. K vydání připravil, životopisným úvodem a poznámkami opatřil + Dr. Josef P á t a , do tisku upravil Dr. Antonín F r i n t a (s 28 přílohami), Praha 1947.

⁵ *Tamtéž*, s. 162.

⁶ *Iz archiva na Konstantin Ireček I–III*. Podbral i podgotovil za pečat Petr M i j a t e v , Sofija 1953–1963.

⁷ D o r o v s k ý , I.: *cit. dílo*.

s větší částí byl hotov“.⁸ A v dubnu následujícího roku se mu svěřoval, že „docela potonul v spisování svých *Dějin národa bulharského, které již přišly do tisku*“.⁹

Dosud se však nic nebo téměř nic konkrétnějšího nevědělo o tom, za jakých podmínek na vydání vzájemné korespondence Konstantina Jirečka se strýcem Hermenegildem Jirečkem Josef Páta pracoval. V Pátově korespondenci jsem odkryl mj. vzácné informace o tom, jak připravoval Jirečkovu korespondenci, kdo se podílel na jejím vydání a také o posledních letech života a práce tehdy jediného českého bulharisty a sorabisty evropského formátu Josefa Páty. Ve uvedeném fondu Stojana Romanského jsou mj. uloženy tři dopisy a dva korespondenční lístky Josefa Páty adresované Stojanu Romanskému a dvě kopie dopisů St. Romanského Josefu Pátovi.¹⁰ První Pátův lístek St. Romanskému je ze 17. listopadu 1939, kdy byly české vysoké školy uzavřeny. Páta v něm mj. píše: „Zabývám se nyní výhradně bulh. (arskými) studiemi a lituji, že přes návrh sboru nemohu přednášet o bulh. (arském) jazyce, lit. (eratuře) a folkloru.“

Dále J. Páta informuje svého bulharského kolegu a přítele mj. o recenzi na jeho práci o Paisijovi Chilendarském, kterou napsal do Slavie.¹¹ Zmiňuje se o ní také v dopise z 8. února 1940, v němž Páta poprvé píše o Konstantinu Jirečkovi a o tom, že připravuje k vydání jeho korespondenci se strýcem Hermenegildem: „Při čtení Vašeho Kanitze jsem si bezděčně vzpomněl na našeho Konst. Jirečka, jak ten podrobně a spolehlivě popisoval Bulharsko, vědecky přesně proti Kanitzovi, který se často omezoval jen na všeobecné náladové vylíčení bez zření k vnitřku. Jireček svými Cestami po Bulharsku přišel jen o něco později po Kanitzovi. Bylo by stálo za to aspoň v některých zajímavějších a důležitějších místech srovnat Kanitze s Jirečkem!“¹²

(...) „A ještě snažnou prosbu: zabývám se již delší dobu Konst. Jirečkem. Podařilo se mně získat od neteří Konst. Jirečka dopisy, které psal svému strýci dru Hermenegildu Jirečkovi. (...) Víím od zesnulého Agirova, že Vaše akademie koupila Jirečkův archiv. Jistě tam máte také dopisy Hermenegilda-Konstantinovi! Tuzé rád bych je měl pro případné vydání dopisů v naší učené společnosti. Budu velmi vděčen a rád se zase jinak odloužím, jestliže se na to podíváte a případný opis těch dopisů zařídíte. Snad by to mohl udělati lektor dr. Hora!“¹³

Z dopisu se dovídáme mimochodem také o tom, jak Páta nesmírně trpěl, že ho zbavili „lužickosrbské stolice“ a jak se „na jednomyslný návrh sboru ujal stolice bulharské“. J. Páta pak pokračuje: „Nyní bohužel mohu pracovati jen doma

8 Vzájemná korespondence J. Konstantina Jirečka a Hermenegilda Jirečka, s. 71.

9 Tamtéž, s. 77–78.

10 Naučen archiv na BAN, Fond St. Romanski 130 K.

11 Tamtéž, list 269.

12 Tamtéž. St. R o m a n s k i napsal knihu *Bálgarija v obrazite* na Feliks Kanic (1939).

13 Tamtéž. Po svém návratu z Bulharska K. Hora za spolupráce J. Charouse, R. Ničolaevové a B. Proška zpracoval a vydal dosud nepřekonaný *Bulharsko-český slovník* (1959).

*a bulharština zde v Praze není nikde zastoupena. Leda by se vrátil K. Christov a ujal se aspoň svého bulh. (arského) lektorátu na něm. (ecké) univerzitě.*¹⁴

Stojan Romanski na dopis hned odpověděl bulharsky a J. Pátovi sdělil, že je „v Jirečkově archívu asi třicet dopisů“ Hermenegilda Konstantinovi z let 1872–1899, které jeho dcera přepíše a zašle.¹⁵ Romanski dále mj. psal: „*Věc spočívá v tom, že po tom, co se stalo v posledních dvou letech, jsem se rozhodl zesílit na své katedře slovanské jazykovědy a etnografie studium českého a polského jazyka, takže bez dobré znalosti jednoho z uvedených jazyků není připuštěn k teoretické zkoušce žádný student.*“¹⁶

Z Pátova dopisu Stojanu Romanskému ze dne 22. května 1940 se dovídáme, že dostal opisy dopisů Hermenegilda Jirečka. Opsala je pro něho dcera Stojana Romanského Cvetana Romanská–Vranská.¹⁷ Páta však prosil o zaslání další korespondence: „*Vidím, že chystané listy Konstantina–Hermenegilda jsou sice velmi vážné a velmi hodnotně doplňují životní portrét Konst. Jirečka a členů rodiny Jirečkovy, nicméně hlavní jádro rodinné korespondence poskytnou listy Konst. Jirečka jeho otci Josefu Jirečkovi, jež jsou také v archívu Vaší akademie. O tyto listy snažně prosím!*“¹⁸

Josef Páta se domníval, že listy mezi Konstantinem a Josefem jako mezi synem a otcem jsou mnohem důležitější. Pečlivé komentáře k dopisům mohl Josef Páta psát jedině v muzejní knihovně, protože jak univerzitní knihovna, tak také knihovna slovanská a „*neobyčejně bohatá knihovna seminární*“ byly uzavřeny.¹⁹

Na lístku ze 30. září 1940 Josef Páta znovu na St. Romanského naléhal, aby mu poslal opis Konstantinovy korespondence jeho otci Josefu Jirečkovi, neboť na ní „*pilně pracuje*“ a vidí, že to, „*co mám, je kusé a teprve otiskem dopisů otce se synem by vědecká edice získala!*“²⁰

Téměř o dva roky později v dopise z 1. května 1942, tedy necelé dva měsíce před svou popravou, už Josef Páta sděloval bulharskému příteli, že vzájemnou

14 *Tamtéž.* O Kirilu Christovovi a jeho působení u nás viz U r b a n , Z.: *Kiril Christov v Čechách*, Praha 1978.

15 *Tamtéž*, list 312.

16 *Tamtéž.*

17 Dcera Cvetana (1914–1969) studovala u J. Páty v Praze. Provdala se za inženýra Vranského, který se připravoval na doktorát v Praze, ale nedokončil.

Oba manželé Vranští bydleli v roce 1937–1938 u J. Páty a „*v osobě jeho dětí našli dobré přátele*“. Po návratu do Bulharska začala Cvetana bezplatně pracovat jako asistentka Ústavu slovanské filologie v Sofii. V případě potřeby měla zastoupit lektora českého jazyka dr. Karla H o r u . Působila na katedře, kterou vedl prof. dr. Boris J o c o v , bohemista a slavista, ministr školství a osvěty za fašistické vlády v letech 1941–1944. Podle svědectví italského bulharisty a dobrého známého akad. Giorgia N u r i g i a n i h o Josef Páta se na Jocova obrátil s prosbou, aby intervenoval u německých úřadů v Praze. Bulharský kolega však údajně neucínil nic na záchranu J. Páty, kterého fašisté 24. června 1942 popravili.

C. R o m a n s k á - V r a n s k á je mj. autorkou *Česko-bulharského slovníku*, který vyšel v několika vydáních (1947, 1949, 1961).

18 Fond St. Romanski 130 K, list 269.

19 *Tamtéž.*

20 *Tamtéž.*

korespondenci K. Jirečka se strýcem Hermenegildem již zadal Akademii věd a umění s „*velmi zajímavým podrobným komentářem*“, který „*obsahuje léta 1860–1918*“. Zároveň se J. Páta obrací na svého bulharského kolegu St. Romanského s prosbou, aby mu zaslal případnou korespondenci Konst. Jirečka s historikem Antonínem Rezkem.²¹ K jejímu vydání však bohužel nedošlo, stejně jako nedošlo k realizaci dalších plánů, které Josef Páta v oblasti bulharistiky měl. Jak psal, „*pečlivě shromazďuji materiál pro tři průručky, jež bych rád, bude-li zdraví a možnost, pro bulharská studia vypracoval: Úvod do studia bulharského písemnictví, Úvod do studia bulharského jazyka a Úvod do studia bulharského národopisu*“. Páta měl v úmyslu koncipovat své uvedené práce podobně kriticky, jako to učinil ve svém spise *Zawod do studija serbského pismowstwa*.²²

V souvislosti s naším tématem vyvstávají některé dosud neobjasněné otázky vztahu bulharského bohemisty Borise Jocova (1894–1945) k svému pražskému kolegovi Josefu Pátovi. Týká se to mj., jak správně poznamenává Zdeněk Urban, „*i zjištění všech stránek Jocovových reakcí (včetně konkrétních kroků či naopak nečinnosti) v souvislosti s intervencí italského profesora Giorgia Nurigianiho ve prospěch pokusu o záchranu života Josefa Páty*“.²³

Jako první poválečný stipendista československého ministerstva školství a národní osvěty studoval Boris Jocov na Karlově univerzitě čtyři semestry (13. 3. 1923 – 15. 9. 1925). Pod vedením především Miloslava Hýska připravoval zde mj. svou doktorskou disertaci o Otokaru Mokřem a jeho vztahu k polské literatuře.²⁴ Vypracoval se ve významného literárního bohemistu a slavistu, který byl mj. předsedou Bulharsko-československé vzájemnosti v Sofii a „*horlivě se účastnil bulharsko-československé sblížovací práce*“.²⁵ Proto byl jako jeden z prvních zvolen (1930) dopisujícím členem Slovanského ústavu²⁶ a na návrh M. Hýska také členem korespondentem Královské české společnosti nauk (1938).

Josef Páta, který recenzoval v našem odborném a denním tisku všechny Jocovy práce, si přirozeně se svým českým kolegou také dopisoval. Jako první Bulhar se Jocov právě díky Pátovi, který byl „*nejkompetentnějším sorabistou*

21 J. Páta hodlal korespondenci K. Jirečka a Ant. Rezka, která je uložena v Literárním archivu Národního muzea v Praze, vydat. Proto se St. Romanského dotazoval, zda v Jirečkově pozůstalosti, kterou zakoupila BAV a jež je uložena v Sofii, nejsou Rezkovy dopisy K. Jirečkovi.

22 P á t a , J.: *Zawod do studija serbskeho pismowstwa*, Praha 1925.

23 Z osobního vyprávění italského bulharisty Giorgia Nurigianiho, s nímž jsem se seznámil v roce 1968 a strávil společně v Ochridu tři týdny, vyplynulo (bohužel jsem si je nezaznamenal), že B. Jocov mohl intervenovat u tehdejších německých úřadů v Praze a J. Pátu před popravou zachránit. N u r i g i a n i , G.: *Visti e conosciuti*, 3, Roma 1967, s. 82–83. Viz též U r b a n , Z.: *Svědectví českých archivů o Borisi Jocovovi*, in: *Les Études Balkaniques Tchèques IX*, Praha 1994, s. 57–66.

24 U r b a n , Z.: *cit. dílo*, s. 59–60.

25 *Tamtéž*, s. 65.

26 *Tamtéž*, s. 64.

v té době v Evropě²⁷, důkladně seznámil se sorabistikou. Dochovalo se u nás 23 Jocovových dopisů a lístků J. Pátovi z let 1924–1936.²⁸ O to naléhavěji se proto neustále vkrádá otázka, proč se Josef Páta neobrátil o pomoc na Borise Jocova. V té době přece byl ministrem kultury a osvěty ve Filovově fašistické vládě a mohl zařídít opsání a zaslání Jirečkovy korespondence, která se nacházela v Sofii a kterou Páta připravoval k vydání.

Bulharista Zdeněk Urban píše, že „převážná část“ Jocovovy korespondence Pátovi „*má (...) stroze věcný, poněkud chladně neosobní charakter*“.²⁹ Další bulharský stipendista v Praze po B. Jocovovi byl Georgi Canev³⁰, který vzpomíná na B. Jocova, jenž byl asistentem Bojana Peneva a později po jeho smrti jeho nástupcem, jako na „*zlého člověka, ambiciózního, závistlivého, kariéristu*“, na kterého nebylo možné se spolehnout.³¹ Také básník Nikolaj Liliev Penevova nástupce B. Jocova neměl rád pro jeho kariérismus a jeho „*kritiky*“ na adresu svého učitele B. Peneva. Mohli bychom předpokládat, že se Josef Páta nejpravděpodobněji obrátil se žádostí o pomoc při získávání Jirečkovy korespondence z bulharských archivů nejprve na Borise Jocova. Pravdivé svědectví by však mohla vydat mj. dosud nezpracovaná korespondence, která je v bulharských archívech zatím stále ještě nepřístupná.

27 T o d o r o v , V.: *Opera slavica ili Nazad kām Boris Jocov*, Sofija 1995, s. 34.

28 L A P N P (MČL) v Praze, fond Josefa Páty.

29 U r b a n , Z.: *cit. dílo*, s. 60.

30 N a r. 1895, zem. 1984. Po studiích slavistiky v Sofii, která ukončil v roce 1923, byl v letech 1926–1928 na specializaci v Praze.

31 C a n e v , G.: *Srešta s minaloto*, Sofija 1977, s. 253–254. Viz též T o d o r o v , V.: *cit. dílo*, s. 36.

Ze vzájemné korespondence Josefa Páty se Stojanem Romanským

Z korespondence českého bulharisty a sorabisty Josefa Páty bulharskému slavistu Stojanu Romanskému jsem vybral pouze ty dopisy, v nichž je aspoň zmínka o Konstantinu Jirečkovi nebo o otázkách spojených s bulharistickou problematikou. Jsem přesvědčen, že se v otázce Jirečkovy korespondence v archivu BAV v Sofii J. Páta nejdříve obrátil na Borise Jocova. Teprve když viděl, že mu B. Jocov nechce pomoci, požádal o pomoc St. Romanského. Dopisy jsou seřazeny chronologicky. Ponechal jsem původní pravopis a nezasahoval jsem do interpunkce.

I. Korespondenční lístek psaný strojem

V Praze dne 17. list. 1939

Vážený a milý příteli,

děkuji srdečně za pozdrav, připojený na lístku od pí. prof. Miletičové.¹ Jsem rád, že byla spokojena s nekrologem, v němž jsem chtěl vyjádřiti svou úctu a vděčnost k velkému bulh. (arskému) učenci a člověku.

Často na Vás vzpomínáme: co dělá pí dcera se svým chotěm? Přijede p. inž. Vranský dokončit svůj doktorát? Všichni je velmi zdravíme, i naši mladí Koníčkoví!

Překvapilo mne, že se mi p. kol. (ega) Stojkov² ohlásil z Jambolu. Čekal jsem, že ještě přijede anebo že bude v Sofii pokračovat ve svých věd. (eckých) studiích. Proč se tak stalo, že nemohl zůstat v Sofii na nějaké střední škole? Co u Vás je v pracích nového? Můj posudek Vašeho Paisije³ už je vysazen, snad co nejdříve vyjde. Zabývám se nyní výhradně bulh. (arskými) studiemi a lituji, že přes návrh sboru nemohu přednášet o bulh. (arském) jazyce, lit. (eratuře) a folkloru. Ale práce mám dost a dost. S přátelskými pozdravy

Váš Jos. Páta

¹ Prof. Miletičová byla manželka akad. Ljubomira Goergieva Miletiče (1863–1937), který studoval slovanskou filologii v Záhřebu a v Praze (1882–1885). Byl profesorem katedry slovanské filologie sofijské univerzity (1892–1934). Je autorem četných jazykových prací, mj. starobulharské mluvnice, studie o sedmihradských Bulharech, jejich písemnictví a jazyku aj.

² Stojko Stojkov, bulharský jazykovědec. V roce 1939 byl na specializaci ve Fonetické laboratoři prof. Chlumského a prof. Hály na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Byl přijat jako asistent–host. Zde dokončoval svou disertaci *Základy bulharské fonetiky*, v níž, jak psal St. Romanskému v dopise z Prahy ze dne 13. května 1939, „analyzuje sofijskou spisovnou výslovnost. Pomocí experimentálně fonetických metod jsem mohl vyřešit několik sporných otázek z naší fonetiky“.

³ St. Romanski napsal studii *Nov Sofroniev prepis na Paisievata istorija ot 1781 g., sápostaven s prepisa ot 1765 g.* (1938), kterou J. Páta recenzoval v čas. *Slavia*.

II. Dva listy A 4. Psáno perličkovým strojem

Praha–Spořilov 2089, dne 8. února 1940

V levém horním rohu připsáno rukou St. Romanským bulharsky: otgovoreno na 18. II. 40.

Velevážený a milý příteli,

děkuji Vám především srdečně za Vaše poslední práce, jež jsem všechny právě a se zájmem dočetl a o nichž také určitě postupně napíši. Moje recenze Vašeho pěkného a cenného Paisije je dávno vysazena, ale poměry se pozdržela: teprve nyní se rozesílá svazek „Slavie“, jež měl být sjezdový (bělehradský), a hned na to bude sestaven svazek další, v němž – podle slibu prof. Murka – bude určitě recenze o Paisijovi.

Pokud jde o Vaši slov. (anskou) „Prarodinu“, dovoluji si jen malou věcnou opravu k stránce 18, na 2. řádce zdola: Leitmeritz není Litomyšl, nýbrž Litoměřice (Litomyšl je v nejvýchodnějších Čechách, moje rodiště, a jmenuje se německy Leitomischl). Z Vaší stati vidím, že asi nemáte v knihovně Jankovu knížku o Pravěku slovanském. Pokud jde o název Venedi, Vinidi, klonil bych se k výkladu ze starého prakeltského vindo-, bílý bělavý. Když Gallové (temnorusi) po prvé spatřili Slováky, nazvali je Vinds – světlomasými. Srv. Niederle, Slov. starožitnosti I. str. 201 ad. Bude to asi podobný případ, jako když naši prapředkové nazvali Germány Němci, t. j. proti jejich daru slova němými, kdežto sebe Slované!?

Při čtení Vašeho Kanitze¹ jsem si bezděčně vzpomněl na našeho Konst. Jirečka, jak ten podrobně a spolehlivě popisoval Bulharsko, vědecky přesně proti Kanitzovi, který se často omezoval jen na všeobecné náladové vyličení bez zření k vnitřku. Jireček se svými „Cestami po Bulharsku“ přišel jen o něco později po Kanitzovi. Bylo by stálo za to aspoň v některých zajímavějších a důležitějších místech srovnat Kanitze s Jirečkem!

Vzpomínám si při té příležitosti, že zesnulý mistr Mrkvička² chystal za účasti prof. Miletiče 2. svazek svých Bulh. (arských) obrazů nákladem Vaší akademie. Co se stalo s tím vydáním!? Nepřál jste snad jeho vedení? Bylo by dobře z piety k oběma pracovníkům – Miletičovi i Mrkvičkovi – dílo dokončit. Nepochybuji, že to máte na paměti.

A ještě snažnou prosbu: zabývám se již delší dobu Konst. Jirečkem. Podařilo se mně získat od neteri Konst. Jirečka dopisy, které psal svému strýci dru Hermenegildu Jirečkovi. Vím od zesnulého Argirova³, že Vaše akademie koupila

¹ St. Romanski napsal knihu Bálgarija v obrazite na Feliks Kanic, Sofija 1938.

² Jan (Ivan) Václav Mrkvička (1856–1938), český malíř a kreslíř, jeden ze zakladatelů novodobého bulharského výtvarného umění. Žil dlouho v Bulharsku a vytvořil četné kresby lidových typů.

³ Stojan Stojanov Argirov (1870–1939) studoval slovanskou filologii v Praze (1892). Byl prvním učitelem knihovnictví na sofijské univerzitě (1923–1936), lektorem bulharského a českého jazyka na Svobodné univerzitě. Přeložil několik knih Konst. Jirečka, které se tý-

*Jirečkův archiv. Jistě tam máte také dopisy Hermenegilda–Konstantinovi! Tuzé rád bych je měl pro případné vydání dopisů v naší Učené společnosti. Budu Vám velmi vděčen a rád se zase jinak odsloužím, jestliže se na to podíváte a případný opis těch dopisů zařídíte. Snad by to mohl udělati lektor dr. Hora!?*⁴

*Co jinak u Vás nového? Vy jste sám stále velmi pilný! A co Vaše pí dcera, kterou i s jejím chotěm všichni vřele pozdravujeme. Kde učí a o čem pracuje!? A podařilo se už Stojkova dostat do Sofie, aby mohl pokračovati ve svých do-
brych fonetických pracích!?*

Já jsem stále ve svých pracích, nyní převážně bulharských. Milerád jsem místo luž. (ické) stolice na jednomyslný návrh sboru se ujal stolice bulharské. A byl velký zájem. Nyní bohužel mohu pracovati jen doma a bulharština zde v Praze není nikde zastoupena. Leda by se vrátil K. Christov⁵ a ujal se aspoň svého bulh. (arského) lektorátu na něm. (ecké) univerzitě. Jaké má úmysly!?

S opětovnou prosbou o zprávu ve věci dopisů Hermenegilda Jirečka Konstantinovi a s uctivými pozdravy všem Vaším, zvl. (částě) pí. prof. Mileticové upřímně Vám oddaný

Jos. Páta

III. Dopis psaný perličkovým strojem na dvou listech A 4

V Praze dne 22. května 1940

Vážený a milý příteli,

s velkou radostí a díky potvrzují příjem opisů listů Hermenegilda Jirečka z archivu Bulh. (arské) akademie nauk, ochotně a obětavě mně pořízené Vaší laskavou paní dcerou dr. Romanskou–Vranskou, kteréž na přiloženém listě ještě zvláště děkuji. A připojuji hned neskromně prosbu, a to velmi snažnou prosbu další. Vidím, že chystané listy Konstantina–Hermenegilda jsou sice velmi vážné a velmi hodnotně doplňují životní portrét Konst. Jirečka a členů rodiny Jirečkovy, nicméně hlavní jádro rodinné korespondence poskytnou listy Konst. Jirečka jeho otci Josefu Jirečkovi, jež jsou také v archivu Vaší akademie.

O tyto listy snažně prosím! A neodvažuji se ani žádat Vaši pí dceru o pořízení opisů. Snad by mohl pomoci také můj žák bývalý dr. K. Hora, anebo, což by bylo nejschůdnější a pro Vás bez obtěžování, podal bych si žádost Vaší akademii

kají Bulharska: Cesty po Bulharsku (1899), Křesťanský prvek v topografické nomenklatuře bulharských zemí (1898), Bulharský deník I, II, (1930, 1932), Dějiny národa bulharského (1939). Dále přeložil např. práci L. Niederleho Makedonská otázka (1902).

⁴ Dr. Karel Hora byl lektorem českého jazyka na univerzitě v Sofii. Po návratu zpracoval se spolupracovníky mj. Bulharsko–český slovník (1959).

⁵ Kiril Genčev Christov (1875–1944), básník a překladatel. V roce 1922 odešel dobrovolně z Bulharska a usadil se v Lipsku, kde pracoval jako vedoucí Semináře bulharského jazyka a literatury. Později se přestěhoval do Prahy (1930), kde organizoval kursy bulharského jazyka a literatury na Karlově univerzitě. Do Bulharska se vrátil v roce 1938.

prostřednictvím akademie naší, která by si ty dopisy vypůjčila a zase po mém okamžitém opsání spolehlivě vrátila. Půjčení by se mohlo stát prostřednictvím Vašeho zdejšího konsulátu obvyklou kuryrní poštou a tak by zase bylo vráceno. Račte to laskavě uvážít a v zájmu věci podporovat. Budu Vám nesmírně vděčen a důrazně toho vzpomenu při chystané edici stejně jako příspěví Vaší paní dcery, naší a mé začky. Ale snad se to dá pořídit také u Vás, kdyby předsednictvo akademie Vaší se obávalo listy poslati za hranice. Jako doklad způsobu mého vydání přikládám svou edici rodinné korespondence Dobrovského ve spisech Král. (ovské) čes. (ké) společnosti nauk. Současně posílám jako tiskopis, a k nahlédnutí. Jsem přesvědčen, ujmete-li se mé žádosti anebo věc sám laskavě zařídíte, že všechno dopadne dobře jako nyní s listy Hermenegildovými. Ovšem listy mezi Konstantinem a Josefem jako mezi synem a otcem jsou mnohem důležitější. Pracuji nyní o komentáři k získaným listům zdejším i sofijským. Není to tak snadné, poněvadž mohu pracovat jenom v muzejní knihovně, ale stále doufáme, že nám bude také opět zpřístupněna naše bohatá knihovna seminární, v níž pracovala Vaše pí. dcera. Listy Hermenegildovy si nejdříve přepisují strojem. Došly dne 11. května. Vidím z nich, že Hermenegild nepsal příliš čitelně a děkuji Vám za některé doplňky. Až přepíše, pošlu průklep k novému nahlédnutí, kde jsem tu a tam text sám opravil, aby se porovnálo s originálem a učinil nový pokus o pročetí několika vynechaných míst. Výslovně podotýkám, že jsem dostal opis listů a deníku 1880, lístek nějaký od Vás nebo od pí dcery nedošel.

A ještě dotazy: 1. Jak je nyní zorganizováno studium jazykovědy a slavistiky u Vás na universitě!? Kdo přednáší starou bulharštinu, novou bulh. (arštinu) a kdo slavistiku!? Srovnávací jazykozpyt má Mladenov. Jaké jsou tedy stolice: řádné profesury, mimořádné, docentury (čeho!?), lektoráty a asistentury!? Se jmény všech pánů!

Mám referovat o bulh. (arské) jazykovědě v naší Společnosti pro slovanský jazykozpyt a chtěl bych dáti přesná data. O slov. (anských) lit. (eraturách) přednáší asi Jocov vedle lit. (eratury) bulh. (arské)!?

2. Vyšel už sborník o jubil. (ejních) universitních oslavách!? Jestliže ano, prosím rektorát o jeho posláni. Zmíňte se mi také laskavě, jestli Vám vyhověla poslaná česká antologie středoškolská anebo máte ještě nějaké přání!? Milerád vyřídím.

S opětovnou prosbou o zařzení opisu listů Konst.–Josefa Jirečkových a se srdečnými pozdravy Vám i všem Vaším, jakož i pí. prof. Miletičové, o brzkou zprávu prosí upřímně Vám oddaný

Josef Páta, Praha – Spořilov 2089

*NB. V těchto dnech snad už vyjde „Slavia“,
vývěsek svého ref. (erátu) o Vašem Paisijovi
hned pošlu. Bude-li S. (lavia) dále vycházet,
se neví.*

IV. Korespondenční lístek psaný po obou stranách

V Praze dne 30. IX. 1940

Vážený a milý pane kolego,

není to dávno, co jsem Vám psal a dosud nedostal odpověď. Psal jsem také pí dceři dr. Vranské s fotografií (dvě slova poškozena), rovněž nic. Hlásím se tedy sám upozorněním, že tedy konečně vyšel můj ref. (erát) o Vašem Paisijovi v posledním třetím čísle Slavie. Povšimněte si toho laskavě. Otisk Vám pošlu hned, jakmile bude uvolněno posílání soukromých tiskopisů za hranice. Pilně pracuji o korespondenci Konst. Jirečka a znova Vás snažně prosím o svolení opisu korespondence Konstantinovy s jeho otcem Josefem, kterou máte ve Vaší akademii. Vidím, že to, co mám, je kusé a teprve otiskem dopisů otce se synem by vědecká edice získala! Poslal jsem Vám ukázkou svého Dobrovského, abyste mohl Vaší akademii doporučit. Jistě by p. Hora ochotně přepsal, kdyby pí dcera nemohla! Stále jsme na Vás myslili a myslíme, když konečně aspoň jedna křivda (Dobrudža, o níž jste také Vy úsilovně pracoval) byla odčiněna. Co jinak u Vás nového!?

Co nového na univerzitě ve slavistice? Těším se na Vaše zprávy o žádoucí korespondenci Jirečkově!

S přáním všeho dobra a s přátelskými pozdravy od nás vespolek všem Vaším i pí. Miletičové, zvl. Vranským, upřímně Vám oddaný

Jos. Páta

V. Dopis psaný strojem na dvou listech formátu A 4

V Praze dne 1. května 1942

Velevážený a milý pane kolego,

doufám, že jste zatím správně dostal můj poslední list a že mi dáte zprávu, jak pokračuje sborník prof. Jordana Ivanova.¹ Jak jsem se už také zmínil, byl bych Vám velmi povděčen, kdybyste od prof. Ivanova pro mne získal jeho fotografii na památku a pro případné umístění v našem tisku. A přitom znova opětuji svou snažnou prosbu, abyste mně laskavě věnoval svou fotografii, která při tisku v Pestrém týdnu byly poškozena.²

Znova také děkuji za Vaše obě poslední knížky: už jsem obě podrobně přečetl: zejména antologie „Polska knižovna reč“³ je velmi bohatá. Škoda, že nebylo možno připojit poněkud více poučení o autorech a že není komentář věcný, ježž ostatně asi podá chystaný slovník. Byl bych také vítal aspoň krátké poučení

¹ Jordan Nikolov Ivanov (1872–1947), bulharský vědec v oblasti literárních dějin, folklóru, etnografie a jazykovědy, autor mj. bulharských Dějin slovanských literatur (1896).

² J. Páta napsal do Pestrého týdne 6. ledna 1942 k sedmdesátinám J. Ivanova.

³ Přesný titul je Polska knižovna reč v obrazci. Sofija 1941.

o tom, pokud a jak kteří autoři jsou už v Bulharsku známi a co z nich dosud bylo přeloženo – pro případné kritiky textové, jak jsme je my dělávali u prof. Polívky ve slovanském semináři anebo jak jsem je já dělával ve svém literárně–jazykovém kurse bulharském. Je to velmi zajímavé a poučné. A teď se už velmi těším na Vaši antologii českou, svého času mně ohlášenou.⁴

Sám mám ale také prosby. Jak jsem Vám již na listku zvlášť oznámil, zadal jsem vzájemnou korespondenci Konst. Jirečka se strýcem Hermenegildem naší Akademii věd a umění – s podrobným komentářem, velmi zajímavým, poněvadž obsahuje léta 1860–1918. A nyní bych tuze rád také vydal vzájemnou korespondenci Konstantina Jirečka s profesorem–ministrem, historikem drem Antonínem Rezkem. Jistě je také zachována v jirečkovském archivu u Vás v akademii nauk. Byl bych Vám velmi vděčen, kdybyste dal vyhledati Rezkovy dopisy a ofotografovati, nechtěl bych Vaši paní dceru tím zase obtěžovat, vím, že má až dosti práce. Fotografie, jak se nyní obecně pro vědeckou potřebu dělají, milerád zaplatím, jen mi laskavě napište, mám-li poslati předsednictvu Vaší akademie zvláštní žádost anebo můžete-li sám mou žádost tlumočit a vyřídit. Beztak, dopadne-li všechno dobře a můj Jireček bude moci vyjít, budu Vás obtěžovati prosbou o ofotografování nejasných míst v opisech příslušných listů.

Doufám, že jste také dostal můj výklad o bulh. (arské) jazykovědě, jež jsem doplnil nedávno dalším referátem. Nyní jsem napsal o Vašich posledních knihách do Čas. (opisu) pro moderní filologii. Jinak pečlivě shromažďuji materiál pro tři příručky, jež bych rád, bude-li zdraví a možnost, pro bulharská studia vypracoval: Úvod do studia bulharského písemnictví., Úvod do studia bulharského jazyka a Úvod do studia bulharského národopisu. Rád bych podal kritický obraz všech významnějších prací podobně jako jsem učinil svým kritickým Zawodem do studija serbského pismowstwa. Pomáhám nyní mimo jiné také mladému švédskému slavistovi a našemu lektoru dru Ringheimovi při čtení Trojanské prítě⁵ získané prostřednictvím bulh. (arské) Ná.(odní) knihovny: chystá ji k vydání.⁶ Je to srbská redakce, zajímavý a dosud nevydaný variant jihoslovanský.

Těším se, že mně aspoň lístečkem odpovíte. Srdečně Vás i Vaši váž. (enou) rodinu zdravím, jakož i pí. prof. Miletičovou, a ovšem i celou rodinu Vranskou v čele s Vaší pí dcerou dr. Cvetanou.

Upřímně Vám oddaný Jos. Páta

⁴ Podobně jako polština (viz pozn. 3) byla koncipována také kniha Češka knižovna reč v obrazci, Sofija 1942, a Ruska knižovna reč v obrazci, Sofija 1943.

⁵ Trojanská prítěa (povídka) je jedním z nejvýznamnějších děl starobulharské překladové beletristiky, které seznamuje čtenáře se vznikem a pádem Tróje. Je v ní patrný vliv středověké rytířské literatury. Původ a dějiny textu v slovanských zemích není dostatečně objasněn. Nejpravděpodobněji jde o překlad z neznámého latinského nebo románského originálu. Slovanský překlad je z 13. stol. a byl pořízen v Bosně nebo v severní Dalmácii v čakavském charvátském nářečí.

⁶ A. Ringheim, Eine altserbische Trojasage, Prague–Upsala 1951.

Госп. проф. Й. Пата – Прага

София, 5 януари 1938 год.

Уважаеми и драги колега,

Отдавна се каня да Ви пиша, за да Ви поблагодаря преди всичко за голямата любезност, с която е била приета моята дъщеря със своя мъж в средата на Вашето семейство. За това ще Ви остана дълбоко признателен. В лицето на Вашите деца те са намерили, както узнавам, добри приятели.

Благодаря също за Вашата работа върху преписката на Добровски, със своите роднини, която ми пратихте. Както може би знаете, аз чета редовно между друго един курс по история на славянската филология (той е у нас изпитен предмет), та всички нови работи из тая област следя с жив интерес. Съжалявам само, че тъкмо сега не мога да Ви отвърна с нещо ново (моята работа върху преписката между Срезневски и Григорович Ви пратих впрочем летос). Надявам се впрочем скоро да Ви пратя нещо, което повече Ви интересува – един речник на чуждите думи в българския език. Новата книга от Македонски преглед, чието редактиране, след като Милетич ни напусна завинаги, биде поверено на мене, излиза наскоро: нейното привършване е погълнало всичкото ми време през сегашната коледна ваканция. А между това засили се и работата по подготовката и скорото тургане под печат на някои от изворите за живота и дейността на Кирила и Методия, за да се види, че основаната на конгресите в София и Варшава през 1934 год. комисия не фигурира само в конгресните протоколи.

Пиша Ви всичко това, между друго, и за собствено извинение: да разберете, че вън от познатия на близките ми приятели мой недъг – неохота към писане писма (колкото от друга страна да се радвам, когато получавам) – има и друга причина за моето ненавремененно отзоваване на Вашето внимание, а именно, че в последно време действително съм много зает.

С най-сърдечни честитки и благопожелания за новата година.

Ваш

Стоян Романски

Госп. проф. Й. Пата – Прага

София, 18 февруари 1940.

Уважаеми и драги колега!

Писмото Ви от 8 т. м. получих едва завчера и искам този път да Ви отговоря незабавно, особено поради запитването Ви в свръзка с Вашите занятия с Конст. Иречека и преписката му с неговия чичо Херменгилд

Иречек. В нашата Академия, както видях вчера, се намират в Иречековия архив около тридесет писма, някои от които много кратки от Херменгилда до Константина, от 13 август 1872 до 30 март 1899 г. Тия дни дъщеря ми ще ги препише всичките и ще Ви пратя така направените преписи. В случай че ги печатате, аз сам с удоволствие ще сверя коректурите с оригиналните писма.

Понеже стана дума за моята дъщеря, за която, както и за мъжа и запитвателите, трябва да Ви кажа, че са добре и работят усърдно. Той обаче наскоро трябва да прекъсне своята асистентска работа във физическия институт за няколко месеца, докато отбие военната си повинност (със съкратен срок – като сирак от войните). Тя пък постъпи стажантка за гимназиална учителка, но сега е вече също асистентка – в Института по славянска филология (без заплата – поради нямаване кредит, предвиден в бюджета). Работата се състои в това, че аз, след това, което стана през последните две години, реших да засиля при моята катедра по славянско езикознание и етнография изучаването на чешкия и полския език, като без доброто знание на един от тези езици не се допуска никой студент до теоретически изпит. За целта трябваше да се засилят практическите занятия по тия езици. Асистентът ми г. Динеков се зае веднага с полския език, а за чешкия, покрай лектора г. Хора, за когото не зная до кога може да остане, трябваше да потърся друг помощник. За д-р Стойков, комуто предстоеше да отбива военната си повинност в продължение на година и половина (на 10 т. м. е вече постъпил), не можеше и да се мисли. Така стана, че за тази работа биде вземана госпожа Вранска, която формално се числи като асистентка по славянски литератури – при катедрата на г. Йоцов. През ноември още започнаха така предвидените занятия с двата езика, като се остави свобода на студентите да си избират сами езика, който ще изучават, и трябва да се признае – с голям успех.

Всичко това ми налага и една голяма грижа. Необходими са добре подбрани текстове за четене. Това ме принуждава да отправя към Вас една голяма молба, която, надявам се, не ще откажете да изпълните. Молил бих Ви именно да наредите чрез някоя от пражките книжарници да ми се пратят издадените през последните години христоматии на чешки език за средните училища, като представената сметка за тяхната стойност ще изплатя веднага.

Благодаря Ви за вниманието, което сте обърнали върху моето популярно изложение по прародината на славяните, което сте прочели. Келтската етимология на Погодина за името венеди ми е, разбира се, позната, както и мястото у Нидерле СС., което ми сочите. Зная добре и Янковата книжка »За произхода на славяните« (имаме я и в библиотеката на нашия семинар). Но, драги колега, в една статия, предназначена за един сборник от популярни работи, не е мястото нито за излагането на етимологии, нито за литературата по засегнатите въпроси. Както виждате, съм

винаги Ваш

Стоян Романски

ДО СИХ ПОР НЕИЗВЕСТНАЯ СУДЬБА КОРРЕСПОНДЕНЦИИ КОНСТАНТИНА ИРЕЧЕКА (Резюме)

Автор статьи, который несколько десятилетий занимается жизнью и научным делом Константина Иречека, открыл в архивах некоторые до сих пор неизвестные письма болгаристы Йозефа Паты болгарскому слависту Стояну Романскому. На их основе он следит за судьбами переписки К. Иречека с его дядей Герменегильдом Иречком. Корреспонденция Й. Паты с болгарским лингвистом Ст. Романским указывает на некоторые неизвестные странички из жизни и деятельности известного чешского сорабиста и слависта Й. Паты, убитого фашистами. Автор статьи публикует здесь пять писем Й. Паты Ст. Романскому и два письма Ст. Романского Й. Пате.

